SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2872

av Helena Vilhelmsson (C)

Pseudovetenskapliga teorier i vårdnadstvister

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att säkerställa att pseudovetenskapliga teorier inte används i vårdnadstvister och därmed ligger till grund för domslut och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utbildningssatsning gentemot socialtjänst familjerätt om vikten av att använda evidensbaserad metoder och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Mäns våld mot kvinnor utgör fortfarande ett allvarligt hot för kvinnor och barn. För våldsutsatta mammor är barnens trygghet det absolut viktigaste. Samtidigt är det välkänt att vårdnadstvister ofta blir långdragna processer, något som förövare utnyttjar för att fortsätta utöva kontroll och våld, både mot kvinnan och barnen.

Jämställdhetsmyndighetens rapport ”Uppgifter om våld är inget undantag” visar att det våld som kvinnor och barn berättar om tenderar att försvinna ur rättsprocessen eller byta namn. Våldet omformuleras till termer som ”umgängessabotage”, ”otillbörlig påverkan” eller ”föräldraalienation”.

Det som har kommit att prägla många vårdnadstvister där våld förekommit är användningen av det pseudovetenskapliga begreppet parental alienation (hädanefter PA). Detta koncept har blivit ett kraftfullt verktyg, särskilt för våldsamma män världen över att fortsätta utöva makt.

Konceptet PA, och andra ovetenskapliga metoder, går ut på att ett barn som uttrycker rädsla för en förälder – sin pappa – har blivit hjärntvättad av den andra föräldern – sin mamma. Resultatet blir att kvinnan misstänkliggörs, snarare än att våldet utreds – och barn tvingas till umgänge eller boende med en våldsam förälder mot sin vilja. Detta skapar en rättsosäker situation där kvinnor i värsta fall inte vågar berätta om våld.

Kritiken mot PA är omfattande. Europarådet har varnat för riskerna med konceptet. WHO och den amerikanska psykologföreningen APA erkänner inte PA eller dess tidigare version PAS som en medicinsk diagnos. I Sverige förekommer det inte i Socialstyrelsens riktlinjer. FN:s särskilda rapportör om våld mot kvinnor har tydligt visat hur våldsamma män använder PA som ett vapen i vårdnadstvister, för att tysta kvinnor och kontrollera barn. Europarådets expertgrupp Grevio – som övervakar länders efterlevnad av Istanbulkonventionen – uppmanade i sin rapport från november 2024 Sverige att förbjuda användningen av PA i vårdnadsmål. FN:s särskilda rapportör Reem Alsalem har också riktat skarp kritik mot användningen av PA och liknande begrepp i familjerättsliga sammanhang.

Den 1 januari 2025 trädde en mycket viktig, principiell lagändring i föräldrabalken i kraft, med syftet att stärka barnets skydd mot umgänge med en våldsam förälder. Än har vi kanske inte sett det resultat vi vill. Ett skäl kan vara att våldet fortfarande osynliggörs och omformuleras till andra begrepp i domstolen.

Att använda sig av evidens i utredningar och domstolar borde vara en självklarhet. Lika självklart som att Socialstyrelsen tillser att all vård ska baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet. Om detta brister så kan verksamheten prövas och verksamhets-utövare prickas.

Men inom socialtjänst och rättsväsende tycks pseudovetenskapliga teorier få starkare fäste, trots att Socialstyrelsen uttrycker att begreppet bör hanteras med största försiktighet. Det borde vara tvärtom. Så fort uppgifter om våld förekommer i socialtjänst/familjerätt, borde en klocka ticka igång som utesluter allt annat än evidensbaserade beslut och underlag inför domstolsförhandlingar.

Flera europeiska länder har redan gått före. Spanien och Kroatien har förbjudit användningen av PA och liknande koncept i vårdnadstvister.

Lagstiftning och styrande dokument från myndigheter måste vara tydligare. Pseudovetenskapliga teorier som exempelvis parental alienation måste upphöra som instrument och redskap i vårdnads- och umgängesmål. Evidens och vetenskap måste vara bärande, annars kan vi inte garantera våldsutsatta kvinnor och barn en rättssäker och rättvis prövning.

Detta måste ombesörjas omgående genom en riktad informationssatsning gentemot familjerätt/socialtjänst. Att åberopa fri bevisprövning i domstol är inte att värna vare sig inblandade i vårdnadstvister eller den svenska oberoende rättstraditionen, om underlaget bygger på pseudovetenskap.

Helena Vilhelmsson (C)